

**MESTSKÉ POĽNOHOSPODÁRSTVO V KONTEXTE ZELENEJ
INFRAŠTRUKTÚRY SÍDLA****URBAN AGRICULTURE IN THE CONTEXT OF THE GREEN
INFRASTRUCTURE****Attila TÓTH, Ľubica FERIANCOVÁ¹**¹*Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre***ABSTRACT**

Urban Agriculture (UA) is a contemporary term that stands for the phenomenon of land cultivation within the urbanised environment of urban and rural settlements, including their peripheral parts and contact zones. The objects of UA are represented by production (vegetable and corn) gardens at family houses and blocks of flats, polytunnel and greenhouse production, urban and rural orchards, vineyards, allotments etc. These objects represent a significant organic part of the Green Infrastructure in the urban environment with a wide range of services for the inhabitants. UA has a potential to contribute to a sustainable and resilient urban development that aims at the creation of a multifunctional urbanised landscape with a higher resistance to diverse stress factors. It represents an effective tool of landscape planning and architecture at the level of urban landscape design and creation. It stands not only for vegetable production in the urban environment, but mainly for discovering and implementation of new ways of achieving multiple aims by food and for the potential of a qualitative conversion of settlements into more sustainable environments for the inhabitants and green infrastructure biotopes. This issue is being solved within a European scientific and research project COST-Action TD1106 Urban Agriculture Europe.

Keywords: green infrastructure, sustainable urban development, urban agriculture, urban environment, urban landscape

ÚVOD

Mestské poľnohospodárstvo (MP) zohráva kľúčovú úlohu v dvoch globálnych výzvach: urbanizácií a potravinovej bezpečnosti. Má potenciál významne prispieť k udržateľnému sídelnému rozvoju tvorbou a manažmentom multifunkčnej urbanizovanej krajiny (COST-Action UAE, 2012). Lohrberg (2011) opisuje mestské poľnohospodárstvo ako iniciatívu pre posilnenie odolnosti sídiel voči diverzným stresujúcim faktorom. Na základe tejto skutočnosti môžeme mestské poľnohospodárstvo definovať ako účinný nástroj krajinného plánovania a

architektúry na tvorbu udržateľnej zelenej infraštruktúry sídiel. Bryant (2012) uvádza, že mestské poľnohospodárstvo existuje rovnako dlho ako sídelné štruktúry a teda urbanizovaná krajina ako taká, avšak s ním súvisiace aktivity neboli vždy označované aktuálne zaužívaným pojmom. Aj v rámci mestských štruktúr bolo mnoho poľnohospodárov, ktorí svoju produkciu nasmerovali na uspokojovanie vlastných potravinových potrieb, prípadne na výmenný obchod. Významné zastúpenie poľnohospodárskej pôdy evidujeme aj v intravilánoch slovenských sídiel, v závislosti od celého radu morfológických, geografických, historických, funkčných a sociálno-demografických ukazovateľov. V slovenských podmienkach ide o rôzne typologické kategórie, akými sú vinohrady a ovocné sady; súkromné produkčné záhrady (zeleninové a obilné) pri rodinných a bytových domoch; fóliovníková a skleníková produkcia; záhradkárске kolónie a iné formy urbánneho poľnohospodárstva v rámci intravilánu sídla. Všetky tieto formy sú významnou súčasťou zelenej infraštruktúry slovenských sídiel a plnia širokú škálu funkcií, ktoré sú prínosom pre spoločnosť a ktoré podľa Bryanta (2012) zahŕňajú zachovanie kultúrneho dedičstva v podobe historických krajinných a sídelných štruktúr; udržanie poľnohospodárskej pôdy a vodných zdrojov; priestorové zabezpečenie voľnočasových a turistických aktivít; edukačnú funkciu; sociálnu integráciu; potravinovú produkciu pre zainteresované rodiny a prípadne aj mestských spotrebiteľov. V Barcelonskej deklarácii o mestskom poľnohospodárstve a Spoločnej poľnohospodárskej politike (Lohrberg et al., 2013) je uvedené, že MP zahŕňa všetkých účastníkov, komunity, aktivity, miesta a ekonomiky, ktoré sa zameriavajú na ekologickú produkciu v priestorovom kontexte, ktorý je na základe miestnych názorov a odborných štandardov vnímaný ako urbanizovaný (sídelný); z hľadiska priestorového ide o intravilány a kontaktné zóny sídiel. Podľa definície COST-Action UAE (2012), mestské poľnohospodárstvo pozostáva zo šiestich hlavných komponentov: priestor, funkcia, trh, pôvod, užívateľ a zainteresované subjekty. MP nadobúda nový význam v mestách na celom svete. Ide nielen o produkciu zeleniny v meste, ide hlavne o objavenie a implementáciu nových spôsobov dosahovania viacnásobných cieľov prostredníctvom potravín a o potenciál kvalitatívnej konverzie miest na udržateľnejšie životné prostredie pre ľudí a mestské biotopy zelenej infraštruktúry (Jäggi, 2011). Popularita MP narastá priamo úmerne s uvedomelosťou obyvateľstva o environmentálnych, ekonomických, kultúrnych a sociálnych prínosoch rôznych foriem MP pre spoločnosť (Lehrer-Rombouts, 2011). FAO (2007) definuje MP ako dynamický koncept, ktorý zahŕňa celý rad rôznych systémov živobytia od základnej úrovne samozásobiteľskej produkcie a spracovania v domácnostiach, až po komercializovanejšie formy poľnohospodárstva, ktoré sú situované v rozličných lokalitách a za rôznych socioekonomických podmienok. Hlavným ukazovateľom MP je jeho diverzita, nakoľko MP môže byť adaptované na širokú škálu urbanistických situácií a na potreby rôznych užívateľov. Podľa FAO musí byť MP chápané ako permanentná a dynamická súčasť socioekonomického a ekologického systému urbanizovaného prostredia, využívajúca typické sídelné zdroje, súťažiacia s ostatnými sídelnými funkciami o priestor a vodu, ovplyvňovaná mestskou politikou a plánovaním a prispievajúca k sociálnemu a ekonomickému rozvoju sídla. MP predstavuje permanentnú alebo dočasnú súčasť sídiel a tým aj dôležitý komponent pre udržateľný sídelný rozvoj (FAO, 2007).

MATERIÁL A METÓDY

V rámci európskeho vedeckovýskumného projektu COST-Action TD1106 Urban Agriculture Europe spolupracujeme na výskume mestského poľnohospodárstva v Európe, ktorého cieľom je integrácia unikátneho európskeho kontextu sídelných a krajinných štruktúr, Spoločnej poľnohospodárskej politiky (CAP) a potrieb európskej spoločnosti. Tento projekt iniciuje spoločný európsky výskum mestského poľnohospodárstva na základe existujúcich vedeckovýskumných projektov a referenčných regiónov partnerských krajín, ktorou je aj Slovensko, zastúpené Nitrianskym referenčným regiónom.

V rámci projektu pracujeme na mapovaní a analýze rôznych foriem mestského poľnohospodárstva v kontexte Nitrianskeho referenčného regiónu. Tieto funkčno-priestorové a percepčné analýzy budú podkladom pre formovanie nástrojov tvorby priestorov mestského poľnohospodárstva v Európe.

V nadväznosti na metodiku pracovnej skupiny WG4 v rámci COST-Action UAE, sme v sídlach referenčného regiónu mapovali poľnohospodársky využívané plochy situované v intraviláne alebo kontaktných zónach sídiel s cieľom spracovania komplexného prehľadu rôznych foriem a úrovní mestského poľnohospodárstva v Nitrianskom referenčnom regióne.

Podkladom pre analýzu uvedených plôch boli územné plány sídiel, katastrálne a orthofoto mapy a iné grafické podklady. Následným terénnym výskumom sme identifikovali a analyzovali funkčno-priestorové a vizuálno-percepčné atribúty skúmaných objektov. Vytvorili sme kategorizáciu na základe typologických, priestorových, funkčných a morfológických vlastností.

Základnou kategorizáciou je členenie priestorov mestského poľnohospodárstva na intra-urbánne (situované v rámci intravilánu sídla) a peri-urbánne (obklopujúce intravilán sídla, tvoriace súčasť kontaktnej zóny). Ďalším nástrojom kategorizácie je Kontinuum MP, ktoré predstavuje širokú škálu objektov MP s prihliadnutím na ich komplexnosť, od najmenšej mierky po najväčšiu, od intra-urbánnej po peri-urbánnu situáciu.

VÝSLEDKY A DISKUSIA

Výsledky práce dokumentujú zistenia o objektoch mestského poľnohospodárstva v Nitrianskom referenčnom regióne v skúmaných sídlach mestského a vidieckeho typu: Nitra a Nové Zámky (mestský typ sídla), Tvrdošovce, Nesvady a Imeľ (vidiecky typ sídla). Na základe analýz a terénnych prieskumov predkladáme výsledky v kategorizovanej forme nasledovne:

Mikroúroveň mestského poľnohospodárstva

Hlavným predstaviteľom tejto úrovne / mierky mestského poľnohospodárstva je intenzívna kontajnerová (nádobová) produkcia ovocia, zeleniny a bylín pre vlastnú domácnosť na balkónoch a parapetoch, terasách, v zimných záhradách a átriách prevažne mestských bytových domov. Táto forma sa prejavuje najmä z dôvodu nedostatku priestoru pre extenzívnejšie formy mestského poľnohospodárstva, a preto sa využívajú dostupné priestory a možnosti mestských producentov, ktorí zároveň predstavujú aj konzumentov produktov mestského poľnohospodárstva, podobne ako v prípade záhrad pri rodinných a bytových

domoch, viď obrázok 1. Progresívny trend úžitkových strešných záhrad rozšírený v zahraničných krajinách zatiaľ v slovenských mestách nevidujeme.

Obrázok 1 Mikroúroveň mestského poľnohospodárstva - kontajnerová produkcia na balkónoch a parapetoch bytových domov. Obrázok zachytáva intenzívnu formu produkcie zeleniny, ovocia a bylín pre potreby vlastnej domácnosti. Lokalita: sídlisko v Nových Zámkoch (po Nitre 2. najväčšie mesto v Nitrianskom referenčnom regióne). Fotografie: Tóth, 2013

Figure 1 Micro scale of Urban Agriculture - container production on balconies and parapets of flats. The figure depicts an intensive small scale form of vegetable, fruit and herb production for self-supply. Locality: housing estate in the town Nové Zámky (after Nitra the 2nd biggest town in the Nitra reference region). Photos by Tóth, 2013

Záhrady pri rodinných a bytových domoch

Dominantná produkčná funkcia tejto kategórie záhrad je charakteristická najmä pre vidiecky typ sídla, avšak aj v mestskom prostredí nachádzame priestory súkromných záhrad pri rodinných domoch, kde prevláda produkčná funkcia. Charakteristickým znakom vidieckych záhrad je väčšia plošná výmera a pomerne výrazné členenie záhrady na funkčné plochy, ktorými sú dvor s okrasnou záhradou a predzáhradkou, tzv. zadný dvor so živočíšnou výrobou a veľká produkčná záhrada. Súčasťou okrasno-rekreačných častí záhrad pri

rodinných a bytových domoch môžu byť často aj úžitkové prvky, ktorými sú napr. viničové pergoly alebo ovocné stromy a kry, vid' obrázok 2.

Obrázok 2 Okrasno-rekreačný dvor pri dedinskom rodinnom dome s úžitkovými prvkami vo forme ovocných stromov a viničom porastených konštrukcií, ktoré členia priestor dvora. Lokalita: rodinný dom v Tvrdošovciach (najväčšie vidiecke sídlo v Nitrianskom referenčnom regióne). Fotografie: Tóth, 2013

Figure 2 Ornamental and recreational courtyard at a rural family house with utility elements in the form of fruit trees and constructions overgrown with vine that divide the courtyard space. Locality: family house in the village Tvrdošovce (the biggest rural settlement in the Nitra reference region). Photos by Tóth, 2013

Úžitková záhrada má v sídlach vidieckeho typu dlhodobú tradíciu. V minulosti bola orientovaná najmä na samozásobovanie rodiny zeleninou a ovocím, kým v druhej polovici 20. storočia nadobudli tieto záhrady novú prevládajúcu funkciu - monokultúrnu produkciu

pre odbyt na lokálnych a regionálnych trhoch. Na prelome tisícročí táto tendencia postupne ustupovala a začala dominovať okrasno-rekreačná funkcia, avšak produkčná funkcia naďalej zastáva významnú pozíciu a predstavuje značný podiel v záhradách pri rodinných a bytových domoch. V Tvrdošovciach predstavujú produkčné záhrady významný podiel súkromných pozemkov, kým skleníková a fóliovníková produkcia majú skôr doplňujúci charakter. Špecifickým prípadom sú dediny Nesvady a Imeľ, kde evidujeme najintenzívnejšiu skleníkovú a fóliovníkovú produkciu v intra-urbánnom prostredí, viď obrázok 3.

Obrázok 3 Produkčné záhrady pri rodinných domoch. Na obrázku vľavo je zobrazená kombinácia exteriérovej a interiérovej formy pestovania zeleniny vo fóliovníkoch. Na obrázku vpravo je zobrazená monokultúrna forma pestovania kukurice. Lokality: produkčné záhrady pri rodinných domoch v Imeli (vľavo) a Tvrdošovciach (vpravo).

Fotografie: Tóth, 2013

Figure 3 Production backyards at family houses. On the left, there is a combination of exterior and interior vegetable production in polytunnels. On the right, there is a monocultural form of maize growing. Localities: production gardens at family houses in Imeľ (on the left) and Tvrdošovce (on the right). Photos by Tóth, 2013

Úžitkové záhrady pri bytových domoch majú podstatne odlišný funkčno-priestorový a vizuálno-percepčný charakter. Spravidla ide o súvislé produkčné plochy rozdelené na 4-8

častí, ktoré sú obhospodarované obyvateľmi bytového domu (4-8 bytov). V tomto prípade ide o zdieľané priestory, kde okrem produkčnej funkcie evidujeme aj okrasno-rekreačnú funkciu a sociálnu interakciu medzi rodinami, viď obrázok 4.

Obrázok 4 Úžitkové záhrady pri bytových domoch s funkčno-priestorovým členením podľa vlastníckych vzťahov. Lokalita: bytové domy v Tvrdošovciach.

Fotografie: Tóth, 2013

Figure 4 Production gardens at blocks of flats with a spatial division according to the ownership. Locality: blocks of flats in Tvrdošovce. Photos by Tóth, 2013

Záhradkárske osady a kolónie

Táto forma mestského poľnohospodárstva je charakteristická pre mestá a vyskytuje sa takmer v každom sídle mestského typu na Slovensku, s výnimkou najmenších miest. V okolí mesta Nové Zámky evidujeme viacero záhradkárskych kolónií. Z typologického a priestorového hľadiska sú tieto sústredené pozdĺž rieky Nitra, v jej záplavových zónach - pri severovýchodnom (Zúgov), južnom a juhozápadnom (Berek) okraji mesta. Ďalšie záhradkárske osady sprevádzajú železničnú trať na severnom a západnom okraji mesta, menšie záhradkárske osady sa nachádzajú aj v priemyselnej zóne. Na základe uvedených lokalít môžeme konštatovať, že táto forma mestského poľnohospodárstva sa vyskytuje najmä v periférnych častiach miest, t.j. v peri-urbánnom prostredí na takých plochách, ktoré nie je možné využiť napr. na zástavbu alebo tradičnú formu poľnohospodárstva. Funkčno-priestorové členenie záhrad v záhradkárskych osadách a kolóniách je veľmi diverzné. V

niektorých záhradách prevláda okrasno-rekreačná funkcia, v iných sociálna interakcia, avšak vo väčšine záhrad predstavuje úžitková časť významný plošný podiel, vid' obrázok 5. Významným prvkom záhrad v záhradkárskych kolóniách a osadách sú malé obytné a záhradné stavby.

Obrázok 5 Rôzne formy priestorového usporiadania záhrad v záhradkárskych kolóniách - vľavo s vyšším podielom úžitkovej časti (približne 50 %), vpravo s nižším podielom úžitkovej časti (približne 25 %) a prevahou okrasno-rekreačnej časti. Lokalita: Agroosada, Nové Zámky. Fotografie: Tóth, 2013

Figure 5 Different forms of spatial arrangement of gardens (allotments) in garden colonies - on the left with a higher share of production plots (ca. 50 %), on the right with a lower share of production plots (ca. 25 %), dominated by ornamental and recreational parts. Locality: Agroosada, Nové Zámky. Photos by Tóth, 2013

Vinohrady

Pestovanie viniča má v Nitrianskom referenčnom regióne dlhodobú tradíciu. Vo vidieckom sídle Tvrdošovce sa v intra-urbánnom priestore nevyskytujú súvislé vinohrady a vinič sa pestuje takmer výlučne na pergolách alebo kovovo-drôtových konštrukciách pozdĺž komunikácií vo dvoroch a záhradách. Súvislé vinohrady sa nachádzajú iba v extraviláne

sídla, kde tvoria veľkoplošné extenzívne kultúry. Odlišné štruktúry evidujeme v mestskom sídle Nitra, kde veľkoplošné vinohrady predstavujú tradičnú a historickú súčasť intra-urbánneho priestoru mesta. Maloplošné vinohrady sú charakteristickou súčasťou okrajových mestských častí a okolitých obcí v peri-urbánnom priestore Nitry, vid' obrázok 6. Súčasťou vinohradov sú často aj ovocné stromy a menšie zeleninové záhrady.

Obrázok 6 Jesenný aspekt mestských vinohradov. Lokalita: Zobor, Nitra. Fotografie: Supuka, 2012

Figure 6 Autumn aspect of urban vineyards. Locality: Zobor, Nitra. Photos by Supuka, 2012

Ovocné sady

Pestovanie ovocných drevín v intra-urbánnom prostredí vidieckych a mestských sídiel má dlhodobú tradíciu. Kým väčšina záhrad má len solitérnu formu výsadby niekoľkých ovocných drevín vo dvoroch a zeleninových záhradách, nájdu sa aj také záhrady, kde ovocné dreviny zaberajú dominantnú časť, niekedy až celú záhradnú plochu. Hovoríme o malých ovocných sadoch pri rodinných domoch, ktoré sú prirodzenou súčasťou intra-urbánnej zelenej infraštruktúry vidieckeho sídla Tvrdošovce, vid' obrázok 7. Ďalšou úrovňou ovocných sadov sú väčšie extenzívne produkčné plochy v peri-urbánnom prostredí sídla zamerané na lokálny a regionálny odbyt. Tieto ovocné sady sú situované v bezprostrednom kontakte so zastavaným územím obce. Ovocné sady predstavujú významný mestsko-poľnohospodársky prvok aj v rámci zelenej infraštruktúry miest, vid' obrázok 7. Veľkoplošné sady evidujeme

najmä v okrajových a peri-urbánnych častiach mesta Nitra a v katastrálnych územiach príľahlých obcí. Najčastejšie pestovanými drevinami v ovocných sadoch Nitrianskeho referenčného regiónu sú jablone, marhule, broskyne, hrušky, slivky, čerešne a višne.

Obrázok 7 Ovocné sady pri rodinných domoch v intra-urbánnej štruktúre vidieckeho a mestského sídla. Na obrázku vľavo sad pri rodinnom dome v Tvrdošovciach obklopený zeleninovými záhradami na okolitých pozemkoch. Na obrázku vpravo sad pri rodinnom dome na Zobore, v Nitre. Lokality: Tvrdošovce, Nitra.

Fotografie: Mészáros, 2006; Supuka, 2012

Figure 7 Orchards at family houses in the intra-urban structure of the rural and urban settlement. On the left, there is an orchard at a family house in Tvrdošovce surrounded by vegetable production gardens on the neighbour lands. On the right, there is an orchard at a family house on Zobor, Nitra. Localities: Tvrdošovce, Nitra. Photos by Mészáros, 2006; Supuka, 2012

DISKUSIA

Výskum mestského poľnohospodárstva v kontexte intra-urbánnej a peri-urbánnej zelenej infraštruktúry slovenských vidieckych a mestských sídiel je výsostne aktuálny, keďže ide o aktuálne skúmanú problematiku vo svete a v Európe (COST-Action UAE, 2012-2016).

Rodinným záhradám sa venujú aj ďalší autori, ktorí sa sústreďujú najmä na okrasno-rekreačnú funkciu záhrad. Uvádzajú, že záhrada vo svojej podstate predstavuje rozšírený obytný priestor človeka, ktorého zmyslom existencie je samotný pobyt človeka v nej (Bihuňová, Kubišta, 2007). Tento výrok vyzdvihuje význam a dôležitosť sociálnej dimenzie priestorov záhrad pri rodinných domoch. Podľa Kubištu a Bihuňovej (2007) sa pôvodné chápanie rodinnej záhrady mení, jej dominujúca úžitková funkcia ustupuje v prospech obytno-rekreačnej a okrasnej. Na druhej strane však zaznamenávame aj opačnú tendenciu, ktorá je spojená so zvyšujúcim sa povedomím obyvateľov miest a obcí o vlastných biopotravinách v duchu iniciatív ako napr. short supply chain alebo slow food. Ľudia si postupne uvedomujú a oceňujú všetky pozitíva vlastných biopotravín ako napr. lepšiu chuť, nižšiu cenu ako v obchodných reťazcoch, radosť zo starostlivosti o rastliny, ich rastu a vlastnej úrody.

Výskumu vinogradov v rámci mestského poľnohospodárstva sa venujú aj iní autori, ktorí ich definujú ako formu trvalých kultúr, ktoré sú významným fenoménom kultúrnej poľnohospodárskej krajiny a okrem známej produkcie poskytujú človeku široké spektrum mimoprodučkových funkcií - ekologických, sociálnych, estetických, ktoré mu umožňujú zdravé a príjemné žitie (Verešová, Supuka, 2012). Keďže vinohrady tvoria v mnohých prípadoch súčasť urbanizovanej krajiny, predstavujú významnú formu mestského poľnohospodárstva v slovenských sídlach. Súčasné hodnotenie katastra Nitrianskych Hrnčiaroviec (Supuka, Verešová, Šinka, 2011) ukazuje, že doteraz si vinohrady zachovali svoju vysokú kultúrnu, historickú a esteticko-vizuálnu hodnotu. Výsledky výskumu dokazujú relevantnosť mestského poľnohospodárstva aj pre ochranu a tvorbu krajiny. Podľa Supuku, Verešovej a Šinku (2011), dobre zachované historické vinohradnícke štruktúry je potrebné zachovať ako priestory chránenej kultúrnej krajiny, ako je to definované v Európskom dohovore o krajine.

Úlohou výskumu mestského poľnohospodárstva je aj postupná transformácia súčasného mestského plánovania a politiky, pretože ako uvádza Lohrberg (2010), poľnohospodársky využívané plochy v kontexte urbanizovanej krajiny sú často vnímané iba ako plochy, ktoré zatiaľ neboli zastavané a nie ako dlhodobý komponent urbanizovanej krajiny. Mestsko-poľnohospodárske krajinné štruktúry, ktoré sú orientované na potreby mestských obyvateľov a ktoré zohľadňujú aj ekologické aspekty, predstavujú významné komponenty udržateľného mesta.

Súčasné vnímanie zelenej infraštruktúry sídla uprednostňuje "zelené" komponenty ako parky, greenways alebo iné formy verejnej zelene pred poľnohospodársky využívanými plochami. Lohrberg (2010) však upozorňuje na skutočnosť, že poľnohospodárstvo by nemalo byť nahradené inými prvkami zelenej infraštruktúry ako napr. parkmi alebo zelenými koridormi, práve naopak, poľnohospodárstvo by malo byť integrované do zelenej infraštruktúry sídiel. Toto však vyžaduje zmenu v percepcii estetických hodnôt poľnohospodárskej krajiny ako komplexu estetických a úžitkových vlastností.

Mestské poľnohospodárstvo nie je novodobým výmyslom, ale predstavuje dlhodobú súčasť našich miest, ktorá sa v histórii prejavovala v rôznych formách a obmenách - napr. záhradné mestá, záhradkárske kolónie a v súčasnosti aj gerila záhrady alebo squat farmárčenie.

ZÁVER

Mestské poľnohospodárstvo vykazuje významné potenciály v oblasti potravinovej bezpečnosti a výživy v mestách a obciach. Podporuje rozvoj lokálnej ekonomiky. Má významné sociálne pôsobenie, ktoré sa prejavuje sociálnou integráciou, rekreačným využitím, edukačnými aktivitami, združovaním komunity a pod. V rámci zelenej infraštruktúry sídla je významným aj prínos mestského poľnohospodárstva pre environmentálny manažment miest a obcí. Keďže mestské poľnohospodárstvo sa odohráva v kontexte intra-urbánneho a peri-urbánneho prostredia sídiel, podlieha výrazným vplyvom rapidnej urbanizácie a suburbanizácie, ktoré sú fenoménom súčasného rozvoja urbanizovanej krajiny. Mestské poľnohospodárstvo má tri základné piliere: ekologický, sociálny a ekonomický. Môže byť viac samozásobiteľsky alebo komerčne orientované. Jeho hlavnými funkciami sú produkcia potravín, sociálna inklúzia, rekreačné využitie, zachovanie krajiny a biodiverzity a tvorba lepších podmienok pre život v mestách. Viacerí autori sa zhodujú, že mestské poľnohospodárstvo v intra-urbánnom a peri-urbánnom prostredí má potenciál významne prispieť k sociálnym, ekonomickým a ekologickým cieľom udržateľného rozvoja urbanizovanej krajiny.

SÚHRN

Mestské poľnohospodárstvo (Urban Agriculture) je novodobým pojmom označujúcim fenomén obrábania pôdy v urbanizovanom prostredí mestského a vidieckeho typu sídla, vrátane jeho periférnych častí a kontaktných zón. Objektmi mestského poľnohospodárstva sú produkčné záhrady pri rodinných a bytových domoch (zeleninové a obilné), fóliovníková a skleníková produkcia, mestské a obecné sady, vinohrady, záhradkárske kolónie a pod. Tieto objekty predstavujú významnú organickú súčasť zelenej infraštruktúry urbanizovaného prostredia s celým radom funkcií pre obyvateľov. Mestské poľnohospodárstvo má potenciál byť významným prínosom pre udržateľný a pružný sídelný rozvoj, výsledkom ktorého má byť multifunkčná urbanizovaná krajina s vyššou odolnosťou voči diverzným stresovým faktorom. Predstavuje efektívny nástroj krajinného plánovania a architektúry na úrovni tvorby urbanizovanej krajiny. Ide nielen o produkciu zeleniny v urbanizovanom prostredí, ale hlavne o objavenie a implementáciu nových spôsobov dosahovania viacnásobných cieľov prostredníctvom potravín a o potenciál kvalitatívnej konverzie miest na udržateľnejšie životné prostredie pre ľudí a biotopy zelenej infraštruktúry. Výskumom tejto problematiky sa zaoberá európsky vedeckovýskumný projekt COST-Action TD1106 Urban Agriculture Europe.

Kľúčové slová: mestské poľnohospodárstvo, mestské prostredie, udržateľný sídelný rozvoj, urbanizovaná krajina, zelená infraštruktúra.

LITERATÚRA

BIHUŇOVÁ, Mária - KUBIŠTA, Richard. 2007. Záhrada ako životný priestor človeka. In *Dom a bývanie*. roč. 1, č. 2, s. 84-86. ISSN 1337-4028.

BRYANT, R. Christopher. 2012. Keynotes: The discovery of Urban Agriculture. In *COST Action Urban Agriculture Europe: Documentation of 1st Working Group Meeting*. Aachen : COST, ESF, RWTH Aachen University, pp. 5-9.

COST-Action UAE. 2012. *COST Action Urban Agriculture Europe* [online]. Dostupné na internete: <http://www.urbanagricultureeurope.la.rwth-aachen.de/> [cit. 2013-08-13].

FAO (Food and Agriculture Organization of the United Nations). 2007. Profitability and sustainability of urban and peri-urban agriculture: Agricultural management, marketing and finance occasional paper 19. Rome : FAO, 95 s. ISBN 978-92-5-105881-7.

JÄGGI, Monika. 2011. Urban agriculture as an instrument of sustainable city planning: A case study from Toronto, Canada. In *Scales of Nature: 48th IFLA World Congress Proceedings*. Zürich : IFLA, BSLA, s. 69-70.

KUBIŠTA, Richard - BIHUŇOVÁ, Mária. 2007. Záhradná architektúra ako umenie. In *Dom a bývanie*. roč. 1, č. 1, s. 94-96. ISSN 1337-4028.

LEHRER, Mia - ROMBOUTS, Christina. 2011. Sustainable Subsistence - Bringing people and producer together! In *Scales of Nature: 48th IFLA World Congress Proceedings*. Zürich : IFLA, BSLA, s. 72-75.

LOHRBERG, Frank et al. 2013. *Barcelona Declaration on Urban Agriculture and the CAP* [online]. Dostupné na internete: http://www.urbanagricultureeurope.la.rwth-aachen.de/files/130624_barcelona_declaration_on_urban_agriculture.pdf [cit. 2013-08-13].

LOHRBERG, Frank. 2011. Urban agriculture - General aspects and examples from Germany. In *Scales of Nature: 48th IFLA World Congress Proceedings*. Zürich : IFLA, BSLA, s. 148.

LOHRBERG, Frank. 2010. Urbane Agrarlandschaften - Urban Agricultural Landscapes. In Valentien, Donata (Eds.): *Wiederkehr der Landschaft - Return of Landscape*. Berlin : Jovis Verlag, Akademie der Künste, s. 214-233. ISBN 978-3-86859-056-2.

SUPUKA, Ján - VEREŠOVÁ, Martina - ŠINKA, Karol. 2011. Development of vineyards landscape structure with regard to historical and cultural values. In *Ekológia (Bratislava)*. roč. 30, č. 2, s. 229-238. ISSN 1335-342X.

VEREŠOVÁ, Martina - SUPUKA, Ján. 2012. Kultúrno-historické a vizuálno-estetické hodnoty vinohradníckej krajiny. Nitra : Slovenská poľnohospodárska univerzita. 113 s. ISBN 978-80-552-0867-1.

Pod'akovanie: Príspevok bol vypracovaný v rámci európskeho vedeckovýskumného projektu COST-Action TD1106 UAE a grantových projektov Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR VEGA 1/0769/12 a KEGA 020SPU-4/2011.

Kontaktná adresa:

Ing. Attila Tóth, Katedra záhradnej a krajinskej architektúry FZKI SPU v Nitre, Tulipánová 7, 949 76 Nitra, tel.: 037 641 5447, e-mail: at.attilatoth@gmail.com